

ગ્લોબલ ટોર્યર ઇન્ડેક્સ 2025: ઇન્ડિયા ફ્રેક્ટશીટ

એકંદર વૈશ્વિક ટોર્યર ઇન્ડેક્સ સ્કોર:

ઊંચું જોખમ

ગ્લોબલ ટોર્યર ઇન્ડેક્સ 2025 એ વિશ્વના 26 દેશોમાં રિબામણી અને દુર્વ્યવહારના જોખમનું મૂલ્યાંકન કરવા માટે રચાયેલ પ્રથમ વિશ્લેષણ છે. ભારત માટેની આ 2025 ફ્રેક્ટશીટમાં દેશની એકંદર કામગીરીનું વિશ્લેષણ, વિષય-વસ્તુના આધારસ્તંભો મુજબનું વિશ્લેષણ અને રિબામણી સામેની લડતમાં અર્થપૂર્ણ પરિવર્તન લાવવા અને માનવાધિકારોને પ્રોત્સાહન આપવા માટેની મુખ્ય ભલામણોનો સમાવેશ થાય છે.

ભારતમાં સહયોગી સંસ્થાઓ:

પીપલ્સ વોય

એક દૃષ્ટિપાત

રિબામણી, ખાસ કરીને કાયદા અમલીકરણની કામગીરી અને પૂછપરછ દરમિયાન પોલીસ અને સુરક્ષા દળો દ્વારા આચરવામાં આવે છે, તે ભારતમાં વ્યાપક અને પ્રણાલીગત છે. 2025 માટે, ગ્લોબલ ટોર્યર ઇન્ડેક્સ, 2023 અને 2024 માં એકત્રિત કરવામાં આવેલા ડેટાના આધારે, દેશને રિબામણી અને દુર્વ્યવહારના ઉચ્ચ જોખમનો સામનો કરી રહ્યો હોવાનું વર્ગીકૃત કરે છે. ઘટનાઓ જેમાં ખાસ કરીને દલિતો, આદિવાસીઓ, મુસ્લિમો, એલજીબીટીક્યુઆઇએ + વ્યક્તિઓ અને સ્થળાંતરિત મજૂરો જેવા હાંસિયામાં ધકેલાઇ ગયેલા સમુદાયો નિશાન બને છે, જેમાં તેમની સાથે ગંભીર માર, બળજબરીપૂર્વકની કબૂલાત અને કસ્ટોડિયલ ડેથને લગતા કિસ્સાઓ અવારનવાર બનતા રહે છે. પશ્ચિમ બંગાળના રહેવાસીઓ, ખાસ કરીને ભારત-બાંગ્લાદેશ સરહદ નજીક, રાજ્ય દળો દ્વારા નિયમિત હિંસા, ત્રાસ અને બિનન્યાયિક હત્યાઓનો સામનો કરે છે. બોર્ડર સિક્યુરિટી ફોર્સ (બીએસએફ)ને આપવામાં આવેલી કાનૂની મુક્તિ પીડિતો માટે ઉત્તરદાયિત્વ અને ન્યાયમાં ભારે અવરોધ ઊભો કરે છે.

સાધારણ પદ્ધતિઓમાં બિનસત્તાવાર સ્થળોએ ગેરકાયદેસર અટકાયત અને બિનન્યાયિક હત્યાઓનો સમાવેશ થાય છે, જેમાં સામેલ પોલીસ કર્મચારીઓને ઘણીવાર બઢતી આપવામાં આવે છે. માનવાધિકારના રક્ષકો નિયમિતપણે મનસ્વી ધરપકડ, નિવારક અટકાયત અને રિબામણી અને દુર્વ્યવહારનો ભોગ બનતા હોય છે, જે સંસ્થાકીય હિંસા અને મુક્તિની સંસ્કૃતિને રેખાંકિત કરે છે.

ભારતનું રાજકીય અને સંસ્થાકીય માળખું આ કટોકટીમાં નોંધપાત્ર યોગદાન આપે છે. રિબામણી પર બંધારણીય પ્રતિબંધ હોવા છતાં, ટોર્યર અથવા સીઆઈડીટીપીને ગુનાહિત બનાવતો કોઈ ચોક્કસ રાષ્ટ્રીય કાયદો નથી, અને યુએન કન્વેન્શન અગેઇન્સ્ટ ટોર્યર (યુએનસીએટી) અને તેના વૈકલ્પિક પ્રોટોકોલ સહિતની મુખ્ય આંતરરાષ્ટ્રીય સંઘીઓને હજુ પણ અનુસમર્થન નથી અપાયું. ગેરકાયદેસર પ્રવૃત્તિઓ (નિવારણ) અધિનિયમ (યુએપીએ) માં 2019 ના સુધારાએ કાર્યકરોના આતંકવાદી તરીકે મનસ્વી પ્રતવારીને સમર્થ બનાવ્યું છે, જે અસંમતિ માટે દમનને વધુ તીવ્ર બનાવે છે. ઔપચારિક રીતે આંતરરાષ્ટ્રીય નિરીક્ષણને આમંત્રણ આપતું હોવા છતાં, ભારત ટોર્યર પર યુએનના સ્પેશિયલ રેપોર્ટીયર જેવી પદ્ધતિઓ દ્વારા મુલાકાતોને અસરકારક રીતે અવરોધિત કરે છે, જે રિબામણીને વ્યાપકપણે સંબોધવા માટે અપૂરતી રાજકીય પ્રતિબદ્ધતાને પ્રતિબિંબિત કરે છે.

2024 માં, રાષ્ટ્રીય માનવાધિકાર પંચે 2,739 કસ્ટોડિયલ મૃત્યુની નોંધ લીધી છે, 2023 માં આ આંકડો આશરે 2,400 કેસો હતો. આ ઉપરાંત, 2022 માં ન્યાયિક કસ્ટડીમાં 1,995 કેદીઓનાં મોત નીપજ્યાં હતાં, જેમાં 159 અકુદરતી મૃત્યુનો સમાવેશ થાય છે. 2017 થી યુએપીએ હેડળ ઓછામાં ઓછા ૬૧ માનવાધિકાર રક્ષકોને અટકાયતનો સામનો કરવો પડ્યો છે. હાઈ-પ્રોફાઇલ કેસોમાં કાર્યકર્તા પ્રોફેસર જી. એન. સાંઘબાબાના વિસ્તૃત કારાવાસ અને ત્યારબાદ મૃત્યુનો સમાવેશ થાય છે, જેમને ગંભીર વિકલાંગતા હોવા છતાં અટકાયતમાં લેવામાં આવ્યા હતા, અને પત્રકાર સિદ્દીક કમ્પનને જાતિગત હિંસાની તપાસ કરવા બદલ બે વર્ષની કેદની સજાનો સમાવેશ થાય છે.

ચાતના અને દુર્વ્યવહારનો ભોગ બનેલા લોકોના અધિકારો અત્યંત મર્યાદિત રહે છે, જેમાં કોઈ વ્યાપક કાયદો ત્રાસનો ભોગ બનેલા લોકોને વ્યાખ્યાયિત કરતો નથી, જેના કારણે મોટા ભાગના બચી ગયેલા લોકો પર્યાપ્ત નિવારણ અથવા પુનર્વસન વિના રહે છે. ફરિયાદોની પદ્ધતિઓ બિનઅસરકારક હોય છે અને ઘણીવાર ફરિયાદી સામે બદલાની ભાવના તરફ દોરી જાય છે. રાષ્ટ્રીય માનવાધિકાર પંચનું અસ્તિત્વ હોવા છતાં, અપૂરતી સ્વતંત્રતા અને પીડિતોની જરૂરિયાતો પ્રત્યે અપૂરતા પ્રતિભાવો માટે તેને ટીકાનો સામનો કરવો પડે છે.

સામાન્ય જાણકારી

સરકારનો પ્રકાર: અત્યાચાર સામે ફેડરલ ગણતંત્ર	OPCAT યુનાઈટેડ નેશન્સ કન્વેન્શન: બહુલી થયેલ નથી	વસ્તી: 1,460,736,310	સ્વતંત્રતાથી વંચિત લોકો: 573,220	જેલની વસ્તી (રાષ્ટ્રીય વસ્તીના ટકા): 100,000 (41)	પ્રિ-ટ્રાયલ અટકાયતીઓ/રિમાન્ડ કેદીઓ (જેલની વસ્તીની ટકાવારી): 75.8%
---	---	-----------------------------	----------------------------------	---	---

અટકાયત કરાયેલ માનવ અધિકારના રક્ષકો: માહિતી નથી	ઓબ્ઝર્વેટરી ફોર હ્યુમન રાઇટ્સ દ્વારા જારી કરવામાં આવેલી રિપોર્ટ્સ: 2024 માં 11	જેલની ક્ષમતા સામે રાખવામાં આવેલ કેદીઓનો દર: 131.4%	હત્યાકાંડનો દર (દર 100,000 લોકો દીઠ): 3
--	--	--	---

થિમેટિક આધારસ્તંભનું વિહંગાવલોકન

૧. રાજકીય પ્રતિબદ્ધતા

ઇન્ડેક્સ સ્કોર: નોંધપાત્ર જોખમ

ભારત ટોચ પર અને અન્ય ક્રૂર, અમાનવીય અથવા અપમાનજનક વર્તન અથવા સજા (સીઆઈડીટીપી)ને અસરકારક રીતે રોકવા માટે અપૂરતી રાજકીય પ્રતિબદ્ધતા દર્શાવે છે. બંધારણીય પ્રતિબંધો હોવા છતાં, દેશમાં ખાસ કરીને ટોચ પર અથવા સીઆઈડીટીપીને ગુનાહિત ઠેરવતા સમર્પિત રાષ્ટ્રીય કાયદાનો અભાવ છે. ભારતે યુએન કન્વેન્શન અગેઇન્સ્ટ ટોચ પર (યુએનસીએટી) જેવા મુખ્ય આંતરરાષ્ટ્રીય માધ્યમોને બહુલી આપી નથી, તેમ કરવા માટે યુપીઆરની વારંવારની ભલામણો, તેના વૈકલ્પિક પ્રોટોકોલ (ઓપીસીએટી), આઇસીસીપીઆરનો બીજો વૈકલ્પિક પ્રોટોકોલ, જેનો ઉદ્દેશ મૃત્યુદંડને નાબૂદ કરવાનો અથવા તમામ

વ્યક્તિઓના રક્ષણ માટેના આંતરરાષ્ટ્રીય કન્વેન્શન ફોર ધ ઇન્ટરનેશનલ કન્વેન્શન ફોર એન્ફોર્સિંગ ડિસઅપિયરન્સ.

આતંકવાદ વિરોધી પ્રતિગામી કાયદો, ગેરકાયદેસર પ્રવૃત્તિઓ (નિવારણ) અધિનિયમ (યુએપીએ) જુલાઈ 2019 માં સુધારવામાં આવ્યો હતો, જેણે અધિકારીઓને કાર્યકરો અને માનવાધિકાર રક્ષકો સહિતની વ્યક્તિઓને આતંકવાદી તરીકે પદનામિત કરવા માટે સક્ષમ બનાવીને પરિસ્થિતિઓને નોંધપાત્ર રીતે વધુ ખરાબ કરી હતી. વર્ષ 2018થી અત્યાર સુધીમાં ઓછામાં ઓછા 61 એચઆરડીને યુએપીએ અને/અથવા આતંક/સુરક્ષા કાયદા હેઠળ જેલમાં ધકેલી દેવામાં આવ્યા છે.

ભારતે તાજેતરમાં ત્રણ નવા કાયદાઓ રજૂ કરીને તેના ગુનાહિત કાનૂની માળખામાં સુધારો કર્યો છે: ભારતીય ન્યાય સંહિતા, 2023 (બીએનએસ), જે ભારતીય દંડ સંહિતા (દા.ત. કબૂલાતની ઉચાપત પરની કલમ 120)નું સ્થાન લે છે; ભારતીય નાગરિક સુરક્ષા સંહિતા, 2023 (બીએનએસએસ), જે ફોજદારી કાર્યરીતિ સંહિતાનું સ્થાન લે છે; અને ભારતીય સુરક્ષા બિલ, 2023 (બીએસબી), જે ભારતીય પુરાવા અધિનિયમનું સ્થાન લે છે.

આંતરરાષ્ટ્રીય નિરીક્ષણ મિકેનિઝમ્સ સાથે ભારત ઓછામાં ઓછું જોડાણ ધરાવે છે. જો કે સરકારે યુએનના સ્પેશ્યલ રેપોર્ટિયર ઓન ટોર્ચરને દેશની મુલાકાત લેવા માટે ઔપચારિક રીતે આમંત્રણ આપ્યું હતું, પરંતુ તેણે આ પ્રકારની મુલાકાતોને અસરકારક રીતે થતી અટકાવી છે. તેણે છેલ્લા પાંચ વર્ષમાં રેપોર્ટિયર તરફથી 50% કરતા પણ ઓછા સંદેશાવ્યવહારનો પ્રતિસાદ આપ્યો છે અને ન્યૂનતમ નક્કર માહિતી પ્રદાન કરી છે.

(૨) પોલીસની ફૂરતાનો અંત આણવો અને સંસ્થાકીય હિંસા

અનુક્રમણિકા સ્કોર: ઊંચું જોખમ

ભારતમાં પોલીસની ફૂરતા અને સંસ્થાકીય હિંસા હજુ પણ પ્રચલિત અને પ્રણાલીગત છે, જે કાયદાના અમલીકરણ અધિકારીઓ દ્વારા અવારનવાર રિબામણી, દુર્વ્યવહાર અને બિનન્યાયિક હુત્યાઓની ઘટનાઓ દ્વારા વર્ગીકૃત થયેલ છે. ડિસેમ્બર 2020 ના પરિમવીર સિંહ વિ. બલજીત સિંહ કેસમાં, ભારતની સર્વોચ્ચ અદાલતે માર્ગદર્શિકા જારી કરી હતી, જેમાં પોલીસ સ્ટેશનો અને કેન્દ્રીય તપાસ એજન્સીની કચેરીઓમાં સીસીટીવી કેમેરા લગાવવાનું ફરજિયાત બનાવ્યું હતું, જેમાં કેમેરાની સુવિધાઓ, પ્લેસમેન્ટ અને કૂટેજના સંગ્રહ અને એક્સેસ જેવા પાસાઓને આવરી લેવામાં આવ્યા હતા. જો કે, પાલન નબળું રહ્યું છે, જેમાં 2,701 પોલીસ સ્ટેશનોમાં કોઈ કેમેરાનો અભાવ છે. જ્યાં કેમેરા લગાવવામાં આવે છે, ત્યાં મોટા ભાગના કવરેજ, ટેકનિકલ ફીયર્સ અને સ્ટોરેજ ક્ષમતા ને લગતા કોર્ટના માપદંડોને પૂર્ણ કરવામાં નિષ્ફળ જાય છે.

કસ્ટોડિયલ હિંસા, જેના પરિણામે મૃત્યુ થાય છે તે અટકાયતી સ્થાનાંતરણ દરમિયાન અથવા પોલીસ સ્ટેશનો અને હોસ્પિટલોમાં વારંવાર થાય છે. કાયદા અમલીકરણ અધિકારીઓ નિયમિતપણે ધરપકડ પહેલાં અને તે દરમિયાન માહિતી કાઢવા માટે મારપીટ અને ધમકીઓ જેવી ગેરકાયદેસર પ્રથાઓનો ઉપયોગ કરે છે.

હુથિયારોના અયોગ્ય ઉપયોગને કારણે ગંભીર ઈજાઓ અને જાનહાનિ થઈ છે, ખાસ કરીને દલિતો, આદિવાસીઓ, મુસ્લિમો, એલજીબીટીક્યુઆઈએ + વ્યક્તિઓ, સ્થળાંતરીત મજૂરો અને બેધર વ્યક્તિઓ જેવા હાંસિયામાં ધકેલાયેલા જૂથોને અસર થઈ છે. આ જૂથો નિયમિતપણે ગંભીર શારીરિક શોષણ, ઘુસણખોરીયુક્ત શારીરિક જડતી અને ભેદભાવપૂર્ણ પોલીસ પદ્ધતિઓનો સામનો કરે છે. ત્યજી દેવાયેલી ઇમારતો, સરકારી કચેરીઓ અને હોટેલના ઓરડાઓ સહિત અટકાયતના બિનસત્તાવાર સ્થળો, પોલીસ ફૂરતાના સામાન્ય સ્થળો બની ગયા છે, જેમાં અટકાયતીઓને માર મારવામાં આવે છે, ધમકીઓ આપવામાં આવે છે અને બળજબરીપૂર્વક કબૂલાત કરવા માટે અન્ય પ્રકારની ગેરવર્તણૂક કરવામાં આવે છે.

નવા પ્રક્રિયાગત કાયદાઓ હેઠળ, જાહેર અધિકારીઓ સામે કેસ ચલાવવા માટે વહીવટી મંજૂરી માટે લાંબા સમયથી ચાલતી જરૂરિયાત રહે છે, પરંતુ એક નવી જોગવાઈનો હેતુ કસ્ટોડિયલ હિંસાના કિસ્સાઓમાં આ અવરોધને દૂર કરવાનો છે. કહેવાનો અર્થ એ છે કે, જો મંજૂરી આપનાર સત્તાધિકારી 120 દિવસની અંદર જવાબ આપવામાં નિષ્ફળ જાય છે, તો મંજૂરી મંજૂર માનવામાં આવશે. જો કે, આ કાયદાઓ તપાસ દરમિયાન પોલીસ કસ્ટડીની માન્ય અવધિમાં પણ નોંધપાત્ર વધારો કરે છે.

ન્યાયિક હસ્તક્ષેપો છતાં, જવાબદારી ઓછી છે, રાષ્ટ્રીય માનવાધિકાર પંચે 2024 માં આશરે 2,739 કસ્ટોડિયલ મૃત્યુ અને 2023 માં લગભગ 2,400 કેસ નોંધાયા છે. 'એન્કાઉન્ટર સ્પેશિયાલિસ્ટ્સ' તરીકે ઓળખાતા પોલીસ અધિકારીઓને બિનન્યાયિક હુત્યાઓ કરવા માટે બઢતી મળે છે, જે સંસ્થાકીય જટિલતા દર્શાવે છે.

માનવાધિકારના રક્ષકો, ખાસ કરીને જેઓ જમીન અને પર્યાવરણીય મુદ્દાઓને સંબોધિત કરે છે, તેમને વારંવાર નિવારક અટકાયત, રિબામણી અને ગેરકાયદેસર ધરપકડનો સામનો કરવો પડે છે.

III. ત્રાસમાંથી મુક્તિ જ્યારે સ્વતંત્રતાથી વંચિત

અનુક્રમણિકા સ્કોર: ઊંચું જોખમ

ભારતમાં સ્વતંત્રતાથી વંચિત વ્યક્તિઓને માનવાધિકારના ગંભીર અને વ્યવસ્થિત ઉલ્લંઘનનો સામનો કરવો પડે છે. એકલા 2022 માં જ ન્યાયિક કસ્ટડીમાં કુલ 1,995 ક્રેદીઓનાં મોત નીપજ્યાં હતાં, જેમાં 159 અકુદરતી મૃત્યુ નો સમાવેશ થાય છે, જે અટકાયત સુવિધાઓમાં જોખમી પરિસ્થિતિઓને ઉજાગર કરે છે. 2022 માટે નેશનલ ક્રાઇમ રેકોર્ડ્સ બ્યુરો (એનસીઆરબી) જેલના આંકડા અનુસાર, ક્રોનિક વધુ ભીડ આ પરિસ્થિતિને નોંધપાત્ર રીતે વધારે તીવ્ર બનાવે છે, જેલો રાષ્ટ્રીય સરેરાશ ઓક્યુપન્સી રેટ 131.4% પર કાર્યરત છે. આ ગીચતા અપ્રમાણસર રીતે ગરીબ ક્રેદીઓને અસર કરે છે, જેઓ અપૂરતા ખોરાક, કપડાં અને પથારીથી પીડાય છે, અને તેમના જીવનધોરણને વધુ કથળાવે છે.

ભારતીય જેલોમાં સીમાંત સમુદાયો સામેનો ભેદભાવ ચિંતાજનક રીતે પ્રચલિત છે, જે મુખ્યત્વે જાતિ, ધર્મ, આર્થિક સ્થિતિ, વિકલાંગતા અને જાતીય અભિગમથી પ્રભાવિત છે. સંસ્થાકીય ઉપેક્ષાને દર્શાવતા એક નોંધપાત્ર કિસ્સામાં પ્રોફેસર બી. એન. સાંઇબાબાનો સમાવેશ થાય છે, જેઓ 90 ટકા વિકલાંગ અને હૃદયરોધી બંધાયેલા હોવા છતાં, પૂરતી સુવિધાઓ વિના 10 વર્ષથી વધુ સમય જેલમાં રહ્યા હતા, અને તેમની તબિયત ગંભીર રીતે કથળી હતી. 9 મે, 2014ના રોજ દિલ્હીમાં તેમની મનસ્વી રીતે ધરપકડ કરવામાં આવી હતી અને 7 માર્ચ, 2017ના રોજ તેને ગેરકાનૂની પ્રવૃત્તિઓ (નિવારણ) અધિનિયમ (યુએપીએ) હેઠળ આતંકવાદી સંગઠનના ષડયંત્ર અને સભ્યપદના આરોપમાં આજીવન ક્રેદની સજા ફટકારવામાં આવી હતી. 2018માં, તેમનો ડાબો હાથ ચેતાને નુકસાન અને પૂરતી તબીબી સહાયના અભાવને કારણે લકવાગ્રસ્ત થઈ ગયો હતો. યાતના અથવા ખરાબ વર્તનનો સામનો કરી રહેલા ક્રેદીઓ માટેની ફરિયાદોની પદ્ધતિઓ મોટે ભાગે બિનઅસરકારક છે. સ્વતંત્ર તબીબી મૂલ્યાંકન ભાગ્યે જ કોઈ પણ પ્રકારની દખલગીરી વિના થાય છે, અને તપાસ દરમિયાન ટોર્ચરના આરોપી કર્મચારીઓને ભાગ્યે જ સસ્પેન્ડ કરવામાં આવે છે. દુરુપયોગની જાણ કરનારા ક્રેદીઓને વારંવાર પ્રતિશોધની સજા, જેમ કે વધતી શોધખોળ, ગેરવાજબી સજાઓ, એકાંતવાસ, ધાકધમકી અને મૃત્યુ જેવા વેરવૃત્તિનો સામનો કરવો પડે છે.

આ ઉપરાંત, ગૃહ મંત્રાલય અને રાષ્ટ્રીય માનવાધિકાર આયોગના આંકડા [દર્શાવે છે કે 2022 થી 2023 ની વચ્ચે પશ્ચિમ બંગાળમાં પોલીસ કસ્ટડીમાં મૃત્યુમાં 300 ટકાનો વધારો થયો](#) છે. ભારતની ગુનાહિત ઉત્તરદાયિત્વની લઘુત્તમ ઉંમર ચિંતાજનક રીતે ઓછી છે, માત્ર 8 વર્ષ છે. સિવિલ સોસાયટીના સભ્યો દ્વારા બિન-સત્તાવાર જેલ મુલાકાતોને મંજૂરી આપતી સૈદ્ધાંતિક જોગવાઈઓ હોવા છતાં, વ્યવહારમાં, પ્રવેશ પર પ્રતિબંધ છે, એચઆરડી (HRDs) ને અટકાયતની સુવિધાઓમાં શરતોનું જાહેરમાં દસ્તાવેજીકરણ કરવા બદલ વારંવાર વેરવૃત્તિનો સામનો કરવો પડે છે.

IV. સજા - મુક્તિનો અંત આણવો

અનુક્રમણિકા સ્કોર: ઊંચું જોખમ

નોંધપાત્ર કાનૂની અને સંસ્થાકીય અછતને કારણે ભારતમાં ત્રાસ આપવા બદલ સજા-મુક્તિ વ્યાપક રહે છે. દેશમાં વ્યાપક ઘરેલુ કાયદાનો અભાવ છે જે સ્પષ્ટપણે રિબામણીને ગુનાહિત બનાવે છે, જેમાં ક્રેસોને સામાન્ય રીતે પોલીસ અથવા ન્યાયિક કસ્ટડીમાં મૃત્યુ તરીકે વર્ગીકૃત કરવામાં આવે છે. ભોગ બનનાર અને સાક્ષીઓના સંરક્ષણ કાયદાઓની ગેરહાજરી રિપોર્ટિંગને સખત રીતે અવરોધ કરે છે, આ પરિસ્થિતિને સુપ્રીમ કોર્ટના 2018 ના ચુકાદા (મહેન્દ્ર ચાવલા એન્ડ અધર્સ વિરુદ્ધ યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા) દ્વારા માત્ર આંશિક રીતે સંબોધવામાં આવી છે. તે પછી પણ, પીડિતો લાંબી ન્યાયિક પ્રક્રિયાઓને કારણે ભાગ્યે જ કાનૂની સહાય મેળવે છે, જે ઘણી વાર ઉકેલ વિના ઘણા વર્ષો સુધી લંબાય છે.

રાષ્ટ્રીય અને રાજ્ય માનવાધિકાર પંચો સહિત સંસ્થાકીય તંત્રોમાં સશસ્ત્ર દળોના ઉલ્લંઘનો પર અધિકારક્ષેત્રનો અભાવ છે, જે જવાબદારીમાં વધુ બામીઓ ઊભી કરે છે. માર્ચ 2025 માં યોજાયેલા તેના 45 મા સત્ર દરમિયાન, ગ્લોબલ એલાયન્સ ઓફ નેશનલ હ્યુમન રાઈટ્સ ઈન્સ્ટિટ્યૂશન્સ (જીએએનએચઆરઆઈ) એ ભારતના રાષ્ટ્રીય માનવાધિકાર પંચ (એનએચઆરસી) ને તેની નિષ્પક્ષતાને અસર કરી શકે તેવી તપાસમાં પોલીસ અધિકારીઓની સંડોવણી સહિતની ચિંતાઓને ટાંકીને 'એ' થી ઘટાડીને 'બી' દરજ્જો આપવાની ભલામણ કરી છે. તદ્દપરાંત, જીએએનએચઆરઆઈ એ જણાવ્યું હતું કે એનએચઆરસીએ 'ઘટતા જતા નાગરિક અવકાશ અને માનવાધિકાર રક્ષકો, પત્રકારો અને કથિત ટીકાકારોને નિશાન બનાવવાના વધેલા કિસ્સાઓ' પર ધ્યાન આપ્યું નથી.

મર્યાદિત ફોરેન્સિક તપાસ ક્ષમતા આ મુદ્દાને જટિલ બનાવે છે, કારણ કે ફોરેન્સિક સંસ્થાઓને સંચાલિત કરવા અથવા આંતરરાષ્ટ્રીય ધોરણોનું પાલન ફરજિયાત કરવા માટે કોઈ રાષ્ટ્રીય કાયદો નથી. આ રિબામણીની તપાસમાં સયોટ અને નિષ્પક્ષ પુરાવા એકત્રિત કરવા માટે વધુ પડકારો ઊભા કરે છે.

કથિત ગુનેગારો સામેના કેસોમાં જવલ્લે દોષિત ઠેરવવામાં આવે છે, જે સજા-મુક્તિને મજબૂત બનાવે છે. પીડિતો, સાક્ષીઓ અને વકીલોને ધમકાવવા અને કલંકિત કરવા જેવા પ્રતિશોધની કાર્યવાહી સામાન્ય છે, અને પોલીસ અને ફરિયાદી ઘણીવાર સક્રિયપણે ફરિયાદ નોંધાવવાને નિરુત્સાહ કરે છે.

V. ભોગ બનનારના અધિકારો

અનુક્રમણિકા સ્કોર: ઊંચું જોખમ

ભારતમાં નોંધપાત્ર કાયદાકીય બામીઓ છે અને અત્યાચાર અને દુર્વ્યવહારનો ભોગ બનેલા લોકો માટે હાલના રક્ષણોનો અપૂરતો અમલ કરવામાં આવ્યો છે. હાલમાં, ચાતનાનો ભોગ બનેલા લોકોને વ્યાખ્યાયિત કરતો કોઈ વ્યાપક રાષ્ટ્રીય કાયદો નથી, જો કે છૂટાછવાયા કાનૂની જોગવાઈઓ ચોક્કસ જૂથો માટે કેટલીક સલામતીઓ પૂરી પાડે છે. આ બાબત પીડિતોની ન્યાય અને અસરકારક ઉપાયોની પહોંચને ગંભીરપણે મર્યાદિત કરે છે. જેનાં કેટલાંક ઉદાહરણોમાં ચેન્નાઈમાં વિગ્નેશનું કસ્ટોડિયલ ડેથ અને તામિલનાડુના ચેંગલપટ્ટમમાં એક બાસ બાળગૃહમાં એક કિશોરની ઘાતકી હત્યા જેવી હાઈ-પ્રોફાઈલ ઘટનાઓનો સમાવેશ થાય છે, જે નબળાં જૂથો માટે રચાયેલા રક્ષણાત્મક કાયદાઓના બિનઅસરકારક અમલીકરણ પર પ્રકાશ પાડે છે. પીડિતો અને તેમના પરિવારો અર્થપૂર્ણ નિવારણ પ્રાપ્ત કરવા માટે સતત સંઘર્ષ કરે છે, જે ઉત્તરદાયિત્વની પદ્ધતિઓ અને ન્યાયિક પ્રક્રિયાઓ બંનેમાં પ્રણાલીગત નબળાઈઓને પ્રતિબિંબિત કરે છે. તદ્દપરાંત, રિબામણીથી બચી ગયેલા લોકો માટે વળતર દુર્લભ અને અપૂરતું રહે છે; અંદાજો સૂચવે છે કે માત્ર 0-25% ગ્રાસથી બચેલા લોકો જ કોઈ પણ નાણાકીય વળતર મેળવે છે. સંસ્થાકીય ઉપેક્ષાનો વ્યાપક મુદ્દો અને વ્યાપક ભોગ બનનારને ટેકો આપતી પદ્ધતિઓના અભાવને કારણે મોટાભાગના ચાતનામાંથી બચી ગયેલા લોકોને પર્યાપ્ત મનોવૈજ્ઞાનિક ટેકો, તબીબી સંભાળ અથવા ન્યાય વિના છોડી દેવામાં આવે છે.

VI. બધા માટે રક્ષણ

અનુક્રમણિકા સ્કોર: ઊંચું જોખમ

ભારતમાં કેટલાંક નબળાં જૂથો માટે સુરક્ષામાં નોંધપાત્ર ઊણપ છે. છેલ્લાં પાંચ વર્ષમાં મહિલાઓ અને છોકરીઓ વિરુદ્ધ ઓનર કિલિંગની ઘટનાઓમાં વધારો થયો છે; જો કે, આ કેસોની નોંધણી ઓછી કરવામાં આવે છે, અને કોઈ ચોક્કસ આંકડા ઉપલબ્ધ નથી. આ સામાજિક અવરોધોના અસ્તિત્વ અને લો ક્રમિશન રિપોર્ટ નં. 242 માં એક મુસદ્દો સૂચવવામાં આવ્યો હતો તેમ છતાં ભારતમાં તેના નિવારણ માટે ચોક્કસ કાયદાનો અભાવ છે. અહેવાલો સૂચવે છે કે મહિલાઓ અને છોકરીઓ વિરુદ્ધ સ્થાનિક હિંસા, જે વૈવાહિક અને ગેંગરેપ, ઘરેલું હિંસા, એસિડ એટેક અને જાહેર અપમાન જેમાં નવન મહિલાઓને શેરીઓમાં પરેડ કરાવવા સહિતની પ્રથાઓ દ્વારા પ્રગટ થાય છે. બળાત્કારના કેસોને ઘણીવાર ખોટી રીતે હેન્ડલ કરવામાં આવે છે, જેમાં ન્યાયાધીશો વારંવાર ભોગ બનનારને દોષી ઠેરવવામાં વ્યસ્ત રહે છે અને બચી ગયેલા લોકો પર ગેરવાજબી રીતે ભારે પુરાવાનો ભાર મૂકે છે, જેના કારણે ન્યાય મેળવવો મુશ્કેલ બને છે. ઈચ્છાવિરુદ્ધના લગ્નો અને બાળલગ્નો પ્રચલિત છે, સરકાર ભાગ્યે જ તેમને નાબૂદ કરવા માટે અસરકારક પગલાં લે છે. તદ્દપરાંત, રાજ્યના પર્યાપ્ત

હુસ્તક્ષેપ અથવા નિવારક નીતિઓના અભાવે સ્ત્રી જનનાંગોને વિકૃત કરવાનું ચાલુ રહે છે. ભારતીય ન્યાય સંહિતા, 2023 હેઠળ બળાત્કારની વ્યાખ્યામાં વૈવાહિક બળાત્કારનો સમાવેશ થતો નથી.

બાળકોને પણ ભયજનક શોષણનો સામનો કરવો પડે છે. વેઠ મજૂરી હુજુ પણ વ્યાપકપણે ફેલાયેલી છે, જેમાં બાળકોને સામાન્ય રીતે ભીખ માંગવા, વેચ્યાવૃત્તિ, અંગોની તસ્કરી અને ફટાકડાનું ઉત્પાદન કરવા અને અન્ય જોખમી મોસમી વ્યવસાયોમાં સામેલ થવા જેવી જોખમી રોજગારી માટે દબાણ કરવામાં આવે છે.

2024 માં પ્રકાશિત થયેલા એક અધ્યયનમાં બહાર આવ્યું છે કે 6 વર્ષમાં ભારતની પુખ્ત વયની જેલમાં 9,600 થી વધુ બાળકોને 'ખોટી રીતે' જેલમાં ધકેલી દેવામાં આવ્યા છે.

ભારતના મૂળનિવાસી સમુદાયો, જેને કાયદેસર રીતે 'અનુસૂચિત જનજાતિ' તરીકે ઓળખવામાં આવે છે અથવા સામાન્ય રીતે આદિવાસી તરીકે ઓળખાય છે, તેઓ વારંવાર હાંસિયામાં ધકેલાઈ ગયા છે, અર્થપૂર્ણ ભાગીદારીનો અભાવ છે અને એક્સ્ટ્રિક્ટિવ (ખનન) ઉદ્યોગો, વીજ પ્રોજેક્ટ્સ અને ગેરકાયદેસર પ્રવૃત્તિઓ સાથે સંકળાયેલા જમીન અને સંસાધનો અંગે સંઘર્ષનો અનુભવ કરે છે. ભારતના ઉત્તર-પૂર્વીય રાજ્ય મણિપુરમાં, આ સમુદાયો લગભગ બે વર્ષથી વંશીય હિંસાથી પીડાઈ રહ્યા છે, અને રાજ્યના સુરક્ષા દળોએ 260 થી વધુ લોકોને મારી નાખ્યા છે અને 60,000 થી વધુ લોકો વિસ્થાપિત થયા છે.

રાષ્ટ્રીય સુરક્ષાના સંદર્ભમાં, આતંકવાદ વિરોધી આરોપો હેઠળ પૂછપરછ દરમિયાન વ્યક્તિઓને વારંવાર દુર્વ્યવહાર, ત્રાસ અને મૃત્યુનો સામનો કરવો પડે છે. દાખલા તરીકે, ૮૦% વ્હીલચેરથી પીડાતા એક્ટિવિસ્ટ જી. એન. સાઈબાબાએ યોગ્ય તબીબી સંભાળ વિના નાગપુરની જેલમાં સાત વર્ષ સુધી ફર વર્તન સહન કર્યું હતું. પત્રકાર સિદ્દીકી કપ્પનને જાતિ આધારિત ભેદભાવનો પર્દાફાશ કરવા બદલ આતંકવાદના આરોપ હેઠળ અટકાયતનો સામનો કરવો પડ્યો હતો. 169 થી વધુ માનવાધિકાર સંસ્થાઓની હાજરી હોવા છતાં, અટકાયત કેન્દ્રોની અસરકારક દેખરેખ અત્યંત મર્યાદિત છે, જે વણનોંધાયેલા ઉલ્લંઘનોને સરળ બનાવે છે.

રક્ષાનો અધિકાર અને નાગરિક અવકાશ

અનુક્રમણિકા સ્કોર: ઊંચું જોખમ

ભારતમાં, વાણી, અભિવ્યક્તિ, એસેમ્બલી અને સંગઠનની સ્વતંત્રતાના બંધારણીય રક્ષણ છતાં, માનવાધિકાર રક્ષકો (એચઆરડી) અને નાગરિક સમાજ સંગઠનોને વારંવાર ગંભીર પ્રતિબંધો અને ધાકધમકીનો સામનો કરવો પડે છે. ફોરેન કોન્ટ્રોલ્સ (રેગ્યુલેશન) એક્ટ, 2010ના દુરુપયોગને કારણે 30,000થી વધુ બિનસરકારી સંગઠનોએ કામગીરીની ક્ષમતા ગુમાવી દીધી છે, ખાસ કરીને તેના વર્ષ 2020ના કડક સુધારાને કારણે. ગેરકાયદેસર પ્રવૃત્તિઓ (નિવારણ) અધિનિયમ (યુએપીએ), પ્રિવેન્શન ઓફ મની લોન્ડરિંગ એક્ટ અને રાષ્ટ્રીય તપાસ એજન્સી (એનઆઈએ) અને સેન્ટ્રલ બ્યુરો ઓફ ઇન્વેસ્ટિગેશન (સીબીઆઈ) જેવી એજન્સીઓ દ્વારા વિવિધ નિવારક અટકાયત કાયદાઓ જેવા કાયદાઓના વધુ પડતાં દુરુપયોગથી નાગરિક સ્વતંત્રતાઓ પર ભારે કાપ મૂકવામાં આવ્યો છે. ૨૦૦૨ ના ગુજરાત રમખાણો સહિત ભૂતકાળના ઉલ્લંઘનો અને પીડિતો માટે ન્યાય માટે ઉત્તરદાયિત્વની માંગણી કરતાં એચઆરડી ઓને કાનૂની કેસો દ્વારા નિશાન બનાવવામાં આવે છે અને તેમના આ કામ માટે તેમની સામે વેરવૃત્તિની કાર્યવાહીમાં જેલની સજા કરવામાં આવી છે.

મુખ્ય ઉદાહરણોમાં ભીમા કોરેગાંવ કેસનો સમાવેશ થાય છે , જ્યાં કાર્યકરો, વકીલો અને સંશોધકો પાંચ વર્ષથી વધુ સમયથી જેલમાં છે. એ જ રીતે કાશ્મીરી કાર્યકર્તા ખુર્મ પરવેઝને ત્રણ વર્ષથી વધુ સમયથી કેદની સજા ફટકારવામાં આવી છે, જ્યારે 90 ટકા શારીરિક રીતે અશક્ત પ્રોફેસર જી.એન.સાંઇબાબાને 8.5 વર્ષની જેલ બાદ નિર્દોષ જાહેર કરવામાં આવ્યા હતા અને છ મહિના બાદ તેમનું અવસાન થયું હતું. પત્રકાર સિદ્દીકી કપ્પનને હાથરસમાં જાતિ આધારિત હિંસાની તપાસ કરવાનો પ્રયાસ કરવા બદલ બે વર્ષની જેલની સજા ભોગવવી પડી હતી. તીસ્તા સેતલવાડ અને નિવૃત્ત આઈપીએસ અધિકારી શ્રીકુમાર જેવા કાર્યકરોને સુપ્રીમ કોર્ટના પુણાણ પછી ૧૦ અઠવાડિયાથી વધુની ન્યાયિક કસ્ટડીનો સામનો કરવો પડ્યો હતો.

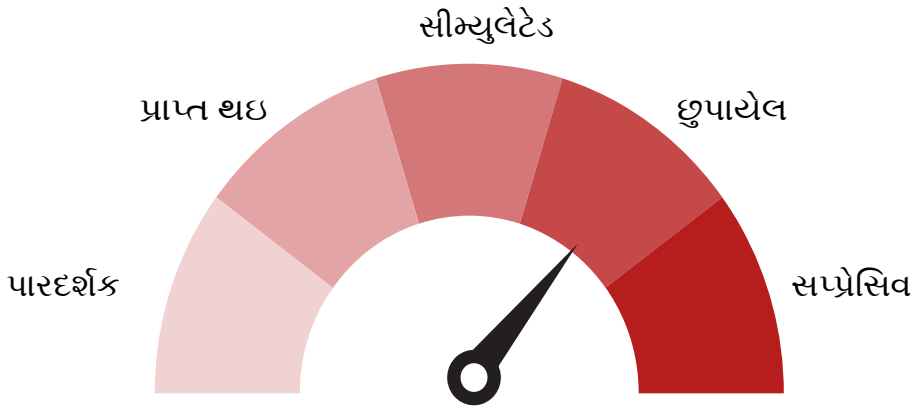
ખેડૂતોના વિરોધ પ્રદર્શનો, સ્ટરલાઇટ વિરોધી ચળવળો, ઓડિશાના જિંદાલ-વિરોધી દેખાવો અને મેલ્મા ખેડૂતોના આંદોલન જેવી જાહેર દેખાવો પર નિરીક્ષણ માટે એચઆરડી સામે બદલો લેવો એ સામાન્ય બાબત છે, અને તેમાં મનસ્વી ધરપકડો અને મર્યાદિત તબીબી સુલભતાનો સમાવેશ થાય છે. એચઆરડીને અવારનવાર ન્યાયિક સતામણી, મનસ્વી અટકાયત અને ઉપજાવી કાઢેલા આરોપોનો સામનો કરવો પડે છે. રાષ્ટ્રીય માનવાધિકાર પંચ, જેને આ ઉલ્લંઘનોને દૂર કરવાની જવાબદારી સોંપવામાં આવી છે, તેને

એચઆરડી-સંબંધિત ક્રિયાદોના અપૂરતા સંચાલન માટે જીએએનએચઆરઆઈ તરફથી નોંધપાત્ર ટીકા કરવામાં આવી છે, જે ભારતમાં માનવાધિકારની હિમાયત સામે ચાલી રહેલા પ્રણાલીગત પડકારોને પ્રકાશિત કરે છે.

પારદર્શકતા અને માહિતીનો ઍક્સેસ

ગ્લોબલ ટોર્ચર ઇન્ડેક્સ રિબામણી અને ખરાબ વર્તનના જોખમોને માપતી અને મૂલ્યાંકન કરતી વખતે દરેક દેશમાં ઉપલબ્ધ માહિતી અને પારદર્શિતાની પહોંચને રેટ કરે છે. તે માહિતીની ઉપલબ્ધતા, તેમજ નાગરિક સમાજ સંગઠનો દ્વારા ડેટા એકત્રિત કરવા સામે આવતા અવરોધો અને તેને ઍક્સેસ કરવાની તેમની ક્ષમતાને ધ્યાનમાં લે છે. રાજ્યની પારદર્શિતા અને ઉત્તરદાયિત્વ સુનિશ્ચિત કરવા માટે કાયદા અને વ્યવહારમાં એમ બંને રીતે દરેક સમાજમાં ડેટા ઍક્સેસની ખાતરી આપવી આવશ્યક છે. તે સંગઠનો, પત્રકારો અને વ્યક્તિઓને જાહેર સંસ્થાઓ, પ્રોટોકોલ અને માનવાધિકારોના ઉલ્લંઘન અંગેના આંકડાઓ પરની માહિતી ની વિનંતી કરવા માટે સક્ષમ બનાવે છે. આ સૂચક દેશની અંદર માહિતી સુધી પહોંચવાના પડકારોને પ્રતિબિંબિત કરે છે, જેમાં દરેક દેશ અને પ્રદેશને દમનકારી, ગુપ્ત, સીમિત, સુલભ અથવા પારદર્શક રેટિંગ આપવામાં આવ્યું છે.

ભારતનો સ્કોર તેની પારદર્શિતાના વર્તમાન સ્તર અને માહિતીની ઍક્સેસના અમારા મૂલ્યાંકનના આધારે છુપાયેલો છે.

ભારતમાં પરિવર્તનની હિમાયત: મુખ્ય ભલામણો

ઇન્ડેક્સમાં ભારત માટે 5 ભલામણોનો સમાવેશ થાય છે, જે ઇન્ડેક્સ વેબપેજ પરથી લેવામાં આવી છે, જે અત્યાચાર વિરોધી ચળવળમાં સિદ્ધિઓ પર નજર રાખવા માટે આગામી આવૃત્તિઓમાં સંદર્ભ તરીકે કામ કરશે.

યુનાઇટેડ નેશન્સ કન્વેન્શન અગેઇનસ્ટ ટોર્ચર, તેના વૈકલ્પિક પ્રોટોકોલ અને કન્વેન્શન ફોર ધ પ્રોટેક્શન ઓફ ધ ઓલ પર્સન્સ ફ્રોમ ફોર્સ ડિસઅપિયરેન્સને બહાલી આપો.

અસરકારક ઇન્ટરવ્યુ પર મેન્ડેઝના સિદ્ધાંતો લાગુ કરો અને કાયદાના અમલીકરણ અને સુરક્ષા દળોને સામૂહિક એસેમ્બલીઓના સંચાલન માટે જરૂરી તાલીમ પૂરી પાડો - બળ અને હથિયારોના ઉપયોગ પરના યુનાઇટેડ નેશન્સના મૂળભૂત સિદ્ધાંતો અને અન્ય આંતરરાષ્ટ્રીય ધોરણોનું પાલન સુનિશ્ચિત કરવું.

આતંકવાદ-વિરોધી, રાષ્ટ્રીય સુરક્ષા અને માનવ અધિકારના રક્ષકો સામે નિવારક અટકાયત કાયદાઓનો દુરુપયોગ બંધ કરો અને ખાતરી આપો કે તેમને કાયદેસર અને શાંતિપૂર્ણ માનવાધિકાર પ્રવૃત્તિઓમાં સામેલ થવાથી અટકાવવામાં આવ્યા નથી.

ઇસ્ટબુલ અને મિનેસોટા પ્રોટોકોલને અનુરૂપ જ્યુડિશિયલ મેજિસ્ટ્રેટની દેખરેખ હેઠળ બીએનએસએસની કલમ 196 (2) અનુસાર, પોલીસ અથવા ન્યાયિક કસ્ટડીમાં થતાં તમામ કસ્ટોડિયલ મૃત્યુની સંપૂર્ણ તપાસ હાથ ધરવી. એ સુનિશ્ચિત કરો કે આંતરિક પ્રોટોકોલો શબપરીક્ષણ શરૂ થાય તે પહેલાં પરિવારના સભ્યોના શરીરને જોવાના અધિકારને સમર્થન આપે છે, અને ખાતરી આપે છે કે પરિવારને તે જ દિવસે પોસ્ટ-મોર્ટમ રિપોર્ટ અને વિડિઓ રેકોર્ડિંગ બંને પ્રાપ્ત થાય છે.

માનવ અધિકાર સંરક્ષણ અધિનિયમ (2019)માં સુધારો કરવો, જેથી વૈશ્વિક ગઠબંધન ઓફ નેશનલ હ્યુમન રાઇટ્સ ઇન્સ્ટિટ્યૂશન્સ-સબ કમિટી ઓન એક્રેડિટેશનની ભલામણોને એકીકૃત કરી શકાય, જેથી ભારતના રાષ્ટ્રીય માનવાધિકાર પંચ તેની સ્વતંત્રતા, સ્વાયત્તતા અને અસરકારક તપાસ શક્તિઓને જાળવી રાખે .

વધુ સંસાધનો

વધુ માહિતી માટે, સંપૂર્ણ 2025 ટોર્ચર ઇન્ડેક્સ - વિગતવાર ડેટા સહિત વિઝ્યુલાઇઝેશન, FAQs, પદ્ધતિ અને વધુ - અમારી વેબસાઇટ પર ઍક્સેસ કરી શકાય છે:

<https://www.omct.org/en/global-torture-index> જો તમને કોઈ પ્રશ્નો હોય, તો અમારો સંપર્ક કરી શકો tortureindex@omct.org

આધારની સ્વીકૃતિ

આ પ્રોજેક્ટ અમારા દાતાઓના ઉદાર સમર્થન દ્વારા શક્ય બન્યો છે.
પ્રદાનકર્તાઓ અને ભાગીદારોની સંપૂર્ણ યાદી માટે, કૃપા

<https://www.omct.org/en/global-torture-index>

સોશિયલ મીડિયા પર અમને ફોલો કરો

અમે તમને ડેટાનું અન્વેષણ કરવા અને #GlobalTortureIndex ઉપયોગ કરીને સોશિયલ મીડિયા પર તમારા વિચારો શેર કરવા આમંત્રણ આપીએ છીએ. ડેટા સાથે જોડાઈને અને અર્થપૂર્ણ વાતચીત કરવા માટે તમારા દેશની સ્થિતિને શેર કરીને જાગૃતિ ફેલાવવામાં અમારી સાથે જોડાઓ. જાગૃતિ લાવવા અને સકારાત્મક પરિવર્તનને પ્રોત્સાહન આપવા માટે તમારી ભાગીદારી આવશ્યક છે.

સોશિયલ મીડિયા પર અમારી સાથે જોડાઓ:

